

کاوش علم قرآنی

ماهنامه علمی کاوش های قرآنی، سال اول، شماره اول، بهمن ۱۴۰۱

بها: ۸۶۰۰۰ ریال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رجب، ماه خدا را «أَصْبَّ» (پر ریش تر) نامیده اند؛ چرا که در این ماه، بر امتّم [از سوی پروردگار]، رحمت فراوان، فرو می ریزد.

بحار الانوار ج ۹۷ ص ۳۹ ح ۲۴

سخن سردبیر

سخن را با نام او می گشایم که بهترین سر آغاز مهربانی و خوبیهاست.
به لطف و عنایت حق تعالی منتشر شد کاوش های قرآنی

در ابتدا سپاس خود را خدمت تک تک علاقمندان به مطالعات قرآنی تقدیم می دارم. به اذن پروردگار بی همتا اولین شماره ماهنامه علمی و میان رشته ای کاوش های قرآنی منتشر می شود. این نشریه با کمک و یاری زبان علم به معرفی فعالیت های پژوهشگرانه مطالعات میان رشته ای قرآن و اخبار مربوطه می پردازد. امید است این ماهنامه نوپا مانند کودکی که به تازگی راه رفتن را می آموزد، در کنار اساتید گرامی و بزرگوار بتولند به قله های رفیع موقیّت نائل شود و همچون نور مهتاب در دل شب؛ هر چند کم سو، دلیلی برای روشنی راه و ادامه مسیر پژوهشگران باشد. در پایان پذیرای پیشنهادات و همیاری صمیمانه شما بزرگواران خواهیم بود.

سمیرا عبدی

آنچه در این شماره می آید

حدیث

سخن سردبیر

تازه های پژوهشگرانه

گفت و گو

اعجاز ناو

شاید شما هم ندانید

مسابقه

صاحب امتیاز:

انجمن علمی مطالعات میا رشته ای قرآن

مدیر مسئول:

ملیحه علیزاده بایگی

سردبیر: سمیرا عبدی

هیئت تحریریه:

ملیحه علیزاده بایگی

فاطمه خواجه، سمیرا عبدی

گردآورنده: ملیحه علیزاده بایگی

گرافیسیت: مسعود شفیعی

تازه های پژوهشکده

کارگاه داده کاوی در قرآن

این کارگاه روز دوشنبه، مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۰ با حضور ۸ نفر از دانشجویان در اتاق جلسات پژوهشکده مطالعات میان رشته‌ای قرآن برگزار شد. کارگاه ویژه دانشجویان اعجاز بود. چون ادامه بحث ناتمام ماند جلسه دوم این کارگاه در دهم اسفندماه ۱۴۰۱ برگزار خواهد شد. دکتر طالب پور در ابتدای جلسه، با سؤالاتی از این قبیل ارائه خود را آغاز کردند.

- ❖ هوش مصنوعی چیست؟
- ❖ معنای داده کاوی در هوش مصنوعی چیست؟
- ❖ به کمک داده کاوی چه پژوهش‌هایی می‌توان در قرآن انجام داد؟
- ❖ چه کارهایی در قرآن انجام شده است؟

برگزاری این کارگاه از این جهت حائز اهمیت است که روش پایان‌نامه‌های دانشجویان اعجاز، یکی از سه روش رده‌بندی، قواعد انجمنی و خوشه‌بندی است بنابراین آشنایی با روش‌های داده کاوی الزامی می‌باشد. هدف اصلی این کارگاه ارتقای مبانی پژوهشی دانشجویان، یادگیری اصول تحلیل و دسته‌بندی داده‌ها در قرآن و آشنایی با روشهای نوین در مباحث میان‌رشته‌ای قرآن است. دانشجویان با بیان عنوان پایان‌نامه‌های خود با روش خود آشنا شدند. زمان این کارگاه سه ساعت بود که در این میان دانشجویان حدود بیست دقیقه استراحت کرده و با چای و شیرینی پذیرایی شدند.

سلسله جلسات حقوق زنان در قرآن مسئله حجاب

سلسله جلسات حقوق زنان با موضوع حجاب در تاریخ ۱۸ بهمن ماه ۱۴۰۱ با سخنرانی دکتر سادات منصوری و جمعی از دانشجویان برگزار شد. هدف از برگزاری این جلسات شناخت دیدگاه قرآن در مورد حجاب، حدود پوشش از منظر قرآن، تبیین فلسفه عقلی حجاب، پوشش عرفی و پاسخگویی به سؤالات دانشجویان است. جلسه دوم با موضوع حجاب ادامه خواهد داشت.

سلسله جلسات گفتگوی صمیمانه با دانش‌آموختگان

سلسله جلسات گفتگویی صمیمانه با دانش‌آموختگان روز یکشنبه مورخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۶ با ارائه خانم زهره کوچک یزدی در اتاق جلسات پژوهشکده مطالعات میان رشته‌ای قرآن برگزار شد. هدف از برگزاری این جلسات ایجاد بستری برای ارتباط دانش‌آموختگان و دانشجویان، آشنایی با پایان‌نامه‌های دفاع شده و حوزه‌های پژوهشی، انتقال تجربیات و شکل‌گیری پژوهش‌های جدید است. عنوان پایان‌نامه ایشان «مطالعه تطبیقی نظام مدارا در قرآن و علوم اجتماعی» است.

خبری از انجمن علمه اعجاز قرآن ایران

جلسه مجمع عمومی عادی سالیانه نوبت دوم انجمن علمی اعجاز قرآن ایران در روز یکشنبه مورخ ۷ اسفند ماه ۱۴۰۱ ساعت ۱۷ الی ۱۹ در اتاق جلسات پژوهشکده مطالعات میان رشته‌ای قرآن تشکیل خواهد شد.

دکتر علیرضا طالب پور از کارشناسان فناوری اطلاعات و ارتباطات و دارای مدارک کارشناسی الکترونیک از دانشگاه تهران، کارشناسی ارشد هوش مصنوعی و دکترای پردازش تصویر از دانشگاه سوری انگلستان است.

گفت و گو با

مؤسس پژوهشکده

مصاحبه کننده: فاطمه خواجه

صحبتی کوتاه در مورد خودتان داشته باشید؟

علیرضا طالب پور متولد سال ۱۳۴۱، تحصیل کرده دبیرستان علوی هستم. در سال ۱۳۵۹ دیپلم خود را گرفتم که با انقلاب فرهنگی دانشگاهها تعطیل شد. با توجه به علاقه‌ای که به بحث‌های مذهبی داشتم مشغول به درس حوزوی در مدرسه آیت الله مجتهدی شدم. بعد از یک سال به قم رفتم و تا سال ۱۳۶۳ تحصیلات خود را ادامه دادم و در سال ۱۳۶۳ با شرکت در کنکور رتبه ۲۸ را کسب کردم و در رشته الکترونیک دانشگاه تهران قبول شدم و هم زمان دروس حوزوی را در مدرسه مروی ادامه دادم. بعد از دوره کارشناسی در سال ۱۳۶۷ مجدداً به قم بازگشتم و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی را تأسیس کردم و در کلاس‌های درس خارج آیات عظام وحید، شیخ جواد تبریزی، آیت الله مکارم شیرازی شرکت می‌کردم و مدیر عامل مرکز تحقیقات علوم اسلامی تا سال ۱۳۷۱ بودم. بعد از آن در تهران مؤسسه امام رضا (ع) را تأسیس کردم و تقریباً تا سال ۱۳۸۰ فعالیت داشتم. در زمینه محصولات اسلامی، ده‌ها سی‌دی فشرده (لوح فشرده) تهیه شد که در ادامه فعالیت‌های مدرسه امام رضا منجر به تأسیس مؤسسه تبیان در سال ۱۳۸۰ گشت. قبل از تأسیس این مؤسسه برای ادامه تحصیل به انگلستان رفتم و مقطع دکتری را در رشته هوش مصنوعی گذراندم. در سال ۱۳۸۶ هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی بودم تا سال ۱۳۹۳ به مدت ۱۳ سال مدیر عامل مؤسسه تبیان هم بودم. در سال ۱۳۸۶ پژوهشکده اعجاز قرآن را تأسیس کردیم که با اولین تقاضا موافقت قطعی شد. اولین عضو هیئت علمی در سال ۱۳۹۲ خانم دکتر روحانی بودند و بعد ایشان دکتر درزی، دکتر تاج آبادی، دکتر برهانی، دکتر مرادی، دکتر حاجی محمدی جذب شدند و دکتر قندهاری در حال جذب هستند.

هدف شما از تأسیس این پژوهشکده چه بوده است؟ چرا از نام اعجاز قرآن به مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن تغییر کرد؟

در سالی که قصد تأسیس پژوهشکده را داشتیم در دانمارک قرآن را به آتش کشیدند و حملات زیادی علیه قرآن رخ داده بود و همچنین بحث پاسخ به شبهات و تحقیقات قرآنی نیز مطرح بود آنچه که به نظر ما رسید جای آن در بین مباحث قرآنی خالی است. سرمایه‌ای مهم به نام اعجاز که هم موجب تقویت ایمان مؤمنین است و هم اینکه تمام آنهایی که حق طلب و به دنبال حقیقتی هستند زودتر به آن برسند و از طرفی هم می‌تواند یک بحث شبهه در مقابل بدیهی باشد یعنی وقتی از طرق دیگر مانند طریق علمی یا نظم‌هایی که در قرآن وجود دارد ثابت شد که این کتاب، یک کتاب الهی است (هرچند در مقابل این کتاب شبهه کنند شبهه در مقابل بدیهی است). مثل اینکه یکی ثابت کند در این جا موبایلی وجود ندارد. شاید نتوان از لحاظ فلسفی جواب داد ولی می‌دانید که وجود دارد، حس می‌کنید و اثر عملی روی شما دارد. بنابراین اعجاز از این نظر خیلی مهم بود و خوشبختانه در این مدت کارهای خوبی انجام شد و تمام مواردی که تقریباً ادعا بود بررسی شد و در شورای پژوهشی طی این ۱۶ سال دو هفته یک بار برگزار شد و اساتید هم خیلی باعلاقه از رشته‌های مختلف (روانشناسی، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی، ادبیات، علوم الهیات اسلامی، فیزیک، شیمی، آمار و ریاضی) شرکت می‌کردند. در واقع دوستانی که میان‌رشته‌ای بودند خیلی کمک کردند که این زبان تفاهم در بین اساتید ایجاد شود و اکنون به گونه‌ای است که هرکسی در جایگاه خودش صحبت می‌کند و یک نفر بحث علمی را مطرح می‌کند همه دوستان گوش می‌دهند. بخاطر آنکه کارهای زیادی در بحث اعجاز شده یک توسعه در کار دادیم و اعجاز را به مطالعات تبدیل کردیم که لازم نباشد حتماً هر موضوعی مستقیماً به اعجاز مربوط شود ممکن است در ادامه منجر به اعجاز شود. مانند بحثی در قرآن که می‌توان یک تفسیر علمی از آن استخراج کرد.

لطفاً رشته قرآن‌کاوی رایانشی را معرفی کنید.

رشته قرآن‌کاوی در واقع پاسخی بود به این سؤال که چه کارهایی می‌توان با کامپیوتر بر روی قرآن انجام داد؟ کارهایی که در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی انجام داده بودیم بر روی منابع اسلامی بود به این معنا که کار جستجو را ساده می‌کرد. قبل آن برای یافتن یک مطلب باید یک کتاب را ورق می‌زدند یا به حافظه مراجعه می‌کردند، مسئله جست و جو چه لفظی و چه معنایی اینگونه حل شد. در ادامه مباحث و پژوهش قبلی بحث دیگر کارهای مختلفی بود که با استفاده از کامپیوتر روی قرآن قابل انجام بود. این پژوهش‌ها دو راستای کلی داشت یکی در مسیر اعجاز قرآن و دیگری مسیر فهم قرآن. اگر بخواهیم مراحل مختلف را داشته باشیم اول باید قبول کنیم که این کتاب، یک کتاب الهی است بعد فهم قرآن و سپس عمل به آن کنیم. اگر فقط به عمل تکیه کنیم ممکن است نتیجه دهد ولی نتیجه خیلی ضعیف‌تر از زمانی‌ست که طرف اعتقاد و فهمش قوی‌تر باشد. در این زمینه کامپیوتر چه از لحاظ لفظی و چه معنایی می‌تواند کمک زیادی به فهم قرآن کند. همچنانکه اکنون دانش‌ان‌ال‌پی و دانش هوش مصنوعی در زبان‌های طبیعی، متن، صدا و تصویر بقدری پیشرفته شده که بدون این‌ها خیلی از کارها عملیاتی نیست از همان تکنیک‌ها می‌توانیم در فهم بهتر قرآن استفاده کنیم و این‌ها انگیزه‌ای شد که ما این رشته را طراحی کنیم و تنها رشته‌ای که دانشجویان آن مهندسی هستند و امتحان آن‌ها، امتحان ورودی هوش مصنوعی است و مطالبی که می‌آموزند همان مطالب هوش مصنوعی با تمرکز بر متن است. چون در هوش مصنوعی متن، صحبت و صدا، تصویر و هم بحث‌های رباتیک داریم در میان ۴ تمرکز، تمرکز متن انتخاب شده است که در کنار آن چند واحد بحث تفسیر قرآن و بلاغت و بحث‌هایی در حوزه آشنایی با نیازهای قرآنی دارند که در این حوزه و زمینه قرار می‌گیرد.

دانشجوی ایده آل از نظر شما چه دانشجویی است؟

در درجه اول دانشجوی ایده‌آل دانشجویی است که علاقمند باشد علاقه به انسان انگیزه می‌دهد و خود به خود فهم آن را هم پیدا می‌کند چون همه با استعدادند هر کسی در چیزی که علاقه دارد استعدادهايش را می‌تواند بروز دهد چه در رشته قرآن کاوی رایانشی چه در رشته علوم قرآنی. دوّمین ویژگی، ویژگی استعداد و سابقه داشتن است که اگر دانشجو استعداد نداشته باشد یا برخی پیش نیازها را نگذرانده باشد باعث می‌شود که بهره‌وری او کم شود. در موضوع ما بحث عقیده و باور هم مهم است شاید بتوان آن را با علاقه جمع کرد ولی کسی ممکن است به رشته‌ای علاقه‌مند باشد مثلاً به قرآن کاوی رایانشی علاقه داشته باشد به جهت اینکه فارغ التحصیل‌های آن هم می‌توانند ادامه تحصیل بدهند و هم می‌توانند به بازار کار غیر قرآن مشغول شوند و هم می‌توانند در کارهای قرآنی ادامه دهند دامنه کاری آن‌ها وسیع تر است. پس می‌تواند بدون عقیده یعنی خیلی هم عقیده سنگینی هم نداشته باشد ادامه دهد. پس ویژگی سوّم بحث عقیده است که می‌تواند هر سه این ویژگی در کنارهم باعث پیشرفت روز افزون دانشجو شود.

اعجاز کاوی

هویت در اثر انگشت

آیات اول تا پنجم سوره مبارکه قیامت بیانگر آفرینش مجدد انسان، بازآفرینی و بخش‌های جزئی تر آن یعنی انگشتان است. قرآن علاوه بر تأکید بر مسئله معاد و آفرینش مجدد انسان با تمام جزئیات در اعضاء و جوارح به دقیق‌ترین عضو او یعنی استخوان (عظم) و بخش جزئی تر آن یعنی بنان اشاره می‌کند. علت تأکید و توجه قرآن به استخوان یا همان خطوط سر انگشت انسان‌ها در آیه «بَلَى قَادِرِينَ عَلَىٰ اَنْ نُّسَوِيَ بَنَانَهُ» یعنی آری قادریم که (حتی خطوط سر) انگشتان او را موزون و مرتب کنیم! چیست؟

بنان به معنای سر انگشتان (اطراف الاصابع) است و «بنیات الطریق» راه‌ها و خطوط فرعی است که در واقع همان خطوط و نقوش موجود در سر انگشتان است. معنای ریشه بنان بر لزوم و استقرار دلالت دارد. در حقیقت اشاره به مشخصات ویژه و کارکردهای خاص این خطوط است که ثابت بوده و ملازم و همراه هر انسانی است. اولین شناسایی علمی و مستدل اثر انگشت در سال ۱۶۸۴ میلادی، توسط دانشمند ریخت شناس انگلیسی بنام «نهمیا گرو Nehemiah Grew» صورت گرفت. وی به مطالعه برجستگی‌ها و برآمدگی‌ها، شیارها و خلل و فرج دست و پای انسان پرداخت. هنگامی که برای اولین بار انگشت‌نگاری برای تشخیص هویت به کار رفت، برخی از وکلای دادگستری به این موضوع ایراد گرفتند که ممکن است آثار انگشتانی یافت که یکسان باشد. اما فرانسویس گالتون، انسان شناس معروف انگلیسی راجع به اثر انگشت و موضوع وراثتی بودن آن به این نتیجه رسید که خطوط سر انگشت توارثی نیست. قوانین علمی ثابت کرد اثر انگشت چنین در ۴ ماهگی شروع به شکل‌گیری و در ۶ ماهگی کامل می‌شود و تا آخر عمر انسان منحصر به فرد و ثابت است. اثر انگشت همان چین و چروک‌هایی است که در اثر ادغام دو لایه اپیدرم و درم ایجاد می‌شود. اثر انگشتان سه شکل مجزاً دارد: کمان‌ها، حلقه‌ها، مارپیچ‌ها که این الگو نه تنها در سر انگشتان بلکه کف دست و پا هم وجود دارد و در درجه نخست به لمس اشیاء و شناسایی آن‌ها کمک می‌کند. پزشکان بر روی افراد مختلف از ملیت‌های مختلف و از تمامی سنین آزمایشاتی انجام دادند و به این حقیقت علمی دست یافتند که اثر انگشت هیچ شخصی از گذشته تاکنون و تا آینده میان دیگر انسان‌ها نظیری نخواهد داشت. به همین خاطر در آیات بسیاری خداوند انسان را به تفکر درباره خلقت اولیه خویش فرا می‌خواند پس درست کردن سر انگشتان تمامی انسان‌ها، شهادی بر زندگی دوباره انسان‌ها و گوشه‌ای از قدرت خداوند است.

مسابقه

آیه ۸۸ سوره مبارکه اسراء «فَلَنْ اجْتَمَعَتِ لِلْاِنْسِ وَالْجِنِّ عَلَىٰ اَنْ يَّاتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً» دلیل و برهانی بر اعجاز بودن این کتاب آسمانی است. همانطور که می‌دانیم قرآن دارای جنبه‌های مختلفی از اعجاز است. از دیدگاه شما کدام يك از انواع اعجاز در قرآن برجسته تر است؟ پاسخ خود را به همراه دلیل و ذکر چند مصداق در چند سطر به آدرس ایمیل iqsri_sbu@yahoo.com تا آخر اسفند ماه ارسال نمایید. به بهترین پاسخ يك عدد فلش ۱۶ گیگ اهداء خواهد شد.

شاید شما هم ندانید!

رشته تحصیلی علوم انسانی دیجیتال (Digital humanities) یکی رشته‌های جدید در حوزه تحصیلات میان رشته‌ای محسوب می‌شود زیرا ترکیبی از جنبه‌های علوم انسانی و محاسبات است و همچنین یکی از روش‌های دیجیتال برای فهم بیشتر در موضوعات علوم انسانی می‌باشد. این رشته مناسب اشخاصی که در زمینه‌های علوم انسانی، فناوری اطلاعات، هنر و ... تحصیل کرده‌اند می‌باشد. دانشجویان با جمع‌آوری داده، تجسم بخشیدن به داده‌های علوم انسانی به پردازش آن‌ها پرداخته تا موضوعات علوم انسانی را به روشی جدیدتری مطالعه کنند.

از جمله دانشگاه‌های اروپایی ارائه‌دهنده رشته علوم انسانی دیجیتال عبارت‌اند از: دانشگاه فوسکاری، دانشگاه بولونیا ایتالیا، دانشگاه بارسلونا اسپانیا، دانشگاه UBFC، دانشگاه ماستریخت هلند، دانشگاه لینیوس سوئد، دانشگاه UHI اسکاتلند، دانشگاه لوزان سوئیس و دانشگاه هلسینکی فنلاند.

Email : iqsri_sbu@yahoo.com

نشانی: دانشگاه شهید بهشتی، ساختمان شهداء
طبقه اول، انجمن علمی مطالعات میان رشته‌ای قرآن